

Det erhvervs- demokratiske landskab

En kortlægning
af demokratiske
virksomheder i
Danmark

KORT UDGAVE

Indhold:
Tænk tanken Demokratisk Erhverv

Layout og grafik:
Tetrabit.coop

Tryk:
Lasertryk

Om publikationen:

Denne publikation bygger på resultater og udsagn fra rapporten: Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark, som er udarbejdet af Tænk tanken Demokratisk Erhverv, forår 2022, og er resultatet af en vidtgående kategorisering af ejerskab og kontrol hos alle aktive danske virksomheder på baggrund af data fra CVR-registeret, og en efterfølgende analyse af regnskabsdata fra Danmarks Statistik.

Om Tænk tanken Demokratisk Erhverv:

Tænk tanken Demokratisk Erhverv arbejder for at fremme og forene demokratiske virksomheder, så dansk erhvervsliv understøtter et involverende demokrati og bliver løsningen på samtidens økonomiske, miljømæssige og sociale udfordringer. Det gør vi ved at producere viden, deltage i den offentlige debat og ved at skabe netværk i den erhvervsdemokratiske sektor.

Indledning

Demokratiske virksomheder har stor betydning for dansk økonomi

Andelssektoren, de gensidige selskaber, foreningsejede virksomheder og kooperativerne blev skabt for at løse borgernes fælles økonomiske, sociale eller kulturelle udfordringer¹. Når brand og dødsfald ruinerede små familier, opfandt danskerne de gensidige forsikringselskaber². Når monopoltilstande på købmandsdrift i det nordvestjyske Thisted førte til ågerpriser på brød og mælk, oprettede man Danmarks første brugsforening³. Og når danske landmænd ville undgå godsejernes monopol eller blot rejse kapital til at og skabe mulighed for salg til større markeder for den lille landbrugsbedrift, så etablerede man fælles mejerier og slagterier⁴. Det er alle sammen erhvervsdemokratiske virksomheder, mange af dem har spillet og spiller den dag i dag en stor rolle for vores samfund.

Tænk tanken Demokratisk Erhverv er i foråret 2022 udkommet med rapporten: Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark. Rapporten søger at kortlægge den erhvervsdemokratiske sektors størrelse i tal. Hvor stor er omsætningen i sektoren? Hvor mange medarbejdere? Hvor meget investerer den? Hvor produktiv er den?

Det korte resultat og budskab i rapporten er, at der findes en stor og produktiv erhvervsdemokratisk økonomi i Danmark:

- ▶ Der findes mindst 20.336 demokratiske virksomheder i Danmark, som står for omkring hver tiende omsatte krone i dansk erhvervsliv.
- ▶ Demokratiske virksomheder er stabile og går meget sjældent konkurs.
- ▶ Demokratiske virksomheder har et højt niveau af investeringer relativt til øvrige virksomheder.
- ▶ Demokratiske virksomheder følger det høje produktivitetniveau for danske virksomheder.
- ▶ Erhvervsdemokratiet er mest fremherskende inden for følgende brancher: handel, industri, energiforsyning, bolig og finans.
- ▶ Demokratiske virksomheder bidrager stærkt i landdistrikterne.
- ▶ Der skabes få nye demokratiske virksomheder i Danmark.

Denne publikation er en indføring til rapportens konklusioner. Alle konklusioner og rapporten kan hentes i sin fulde længde på www.demokratiskerhverv.dk.

God læselyst!

1 Bager, T. (1992)
2 Hassø, A. G. (1931)
3 Jensen, K. (2016)
4 Bjørn, C. (2019)

FAKTA

Hvad er en demokratisk virksomhed?

Et stort antal danske virksomheder er styret demokratisk af danskerne, og i mere end hundrede år har vi gennem andelsbevægelsen haft medbestemmelse inden for fødevarer, detailsektor, forsyning, boliger, forsikring, pension, realkredit og bankdrift. I nyere tid vinder medarbejdereje af virksomheder også frem – en udvikling der især ses i det sydlige Europa og i USA.

Definitionen på en demokratisk virksomhed er:

En uafhængig, erhvervsdrivende organisation, der styres af princippet om ét medlem én stemme

Dog er erhvervsdemokrati en nuanceret størrelse, og virksomheder kan have demokratiske islæt, selvom de ikke er demokratiske ifølge definitionen ovenfor. Hvis en virksomhed ikke har gavn af et ét-medlem-én stemme-demokrati, kan den eksempelvis i stedet have bredt ejerskab blandt lokalbefolkningen i sit nær-område, demokratisk ledelse, udbydelse af medarbejderaktier eller brug af folkeaktier og crowdfunding til finansiering.

Erhvervsdemokratier kan se meget forskellige ud, og i tabellen her kan du se de 4 mest typiske former.

Forbrugerdemokratier

Her er ejerne også forbrugere af virksomhedens produkter og services. Klassiske eksempler er COOP, Forenet Kredit og flere forsyningsselskaber.

Medarbejderdemokratier

Her er det medarbejderne der ejer virksomheden. Eksempler er Analyse & Tal, Murersvendenes Aktieselskab, Logik& Co. og MC Emballage

Producentdemokratier

Her er medlemmerne ofte privatejede virksomheder - producenter, butikker og lignende. Eksempler på disse er blandt andre Arla, Danish Crown og Kop & Kande.

Multistakeholderdemokratier

Disse ejes af forskellige aktører. Der findes så vidt vides ingen i Danmark, men et eksempel i Spanien er supermarkedskæden Eroski der ejes i fællesskab af medarbejdere og forbrugere.

Erhvervsdemokrati i tal

Demokratiske virksomheder er produktive, stabile og går sjældent konkurs

Der findes 20.336 virksomheder i Danmark, som enten er direkte demokratiske, eller hvor en demokratisk organisation har over halvdelen af ejerskabet. Det er dog kun 7.064 af disse virksomheder, som Danmarks Statistik fører firmastatistik på. Derfor er omsætning, ansatte og forskellige regnskabstal kun baseret på disse 7.064 virksomheder. Knap 10 % af danske virksomheders omsætning er erhvervsdemokratisk og hver femtende beskæftigede arbejder i en demokratisk virksomhed. Dette er nogenlunde samme størrelse som de fondsejede virksomheders andel af ansatte og omsætning i Danmark.

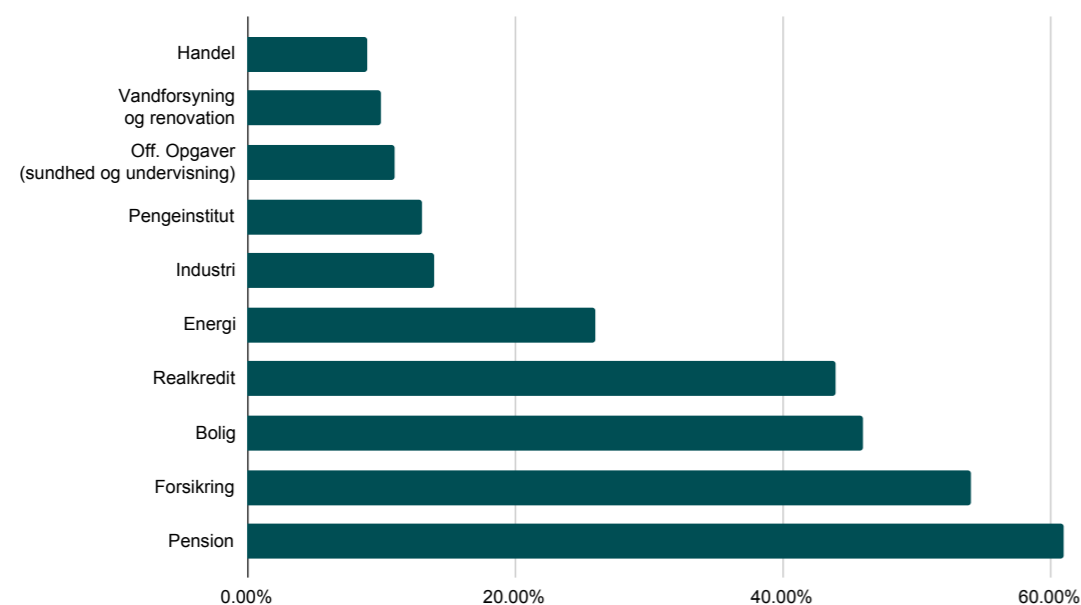
Figur 1: Overblik over demokratiske virksomheder

	Antal virksomheder	Antal medarbejdere	Omsætning
Demokratiske virksomheder	7.064	180.116	375 mia. kr.
Øvrige virksomheder	277.679	2.686.969	3.743 mia. kr.
Demokratiske virksomheder som andel af den samlede økonomi	2,5%	6,3%	9,1%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 22 i rapporten vises udviklingen over tid.

De demokratiske virksomheder bidrager særligt til dansk økonomi i en række sektorer. Indenfor boliglejemarkedet og finanssektoren har de demokratiske virksomheder omkring halvdelen af markedsandelene, mens man indenfor den samlede energisektor står for omkring en fjerdedel af omsætningen. Øvrige sektorer for demokratiske virksomheder bidrager særs kilt er vandforsyning, handel, industri og sundhed samt undervisning.

Figur 2: Demokratiske virksomheders markedsandele

Kilde: Danmarks Statistik 2017-2019, Danmarks Statistiks boligopgørelse 2021; Forsikring & Pension 2020, Finanstilsynet 2020. Anmr.: Markedsandelene er opgjort på følgende måde: Pengeinstitutter: arbejdende kapital; Forsikring og pension: indbetalte præmier; Realkredit: optagede boliglån; Bolig: andelen af lejeboligmarkedet; Øvrige: omsætning

Demokratiske virksomheder har et højere investeringsniveau end øvrige virksomheder. Målt som nettoinvesteringer over omsætning ligger demokratiske virksomheders investeringsniveau på 5,2 %, mens øvrige virksomheder ligger på 4,4 %, hvormed demokratiske virksomheders investeringsniveau er 18 % højere end øvrige selskabers. Målt på nettoinvesteringer over aktiver er niveauet for demokratiske virksomheder 21 % højere end for øvrige.

Det højere investeringsniveau gør sig gældende indenfor brancherne handel og energiforsyning, hvor demokratiske virksomheder leverer en stor del af bidraget til den økonomiske aktivitet. Det høje investeringsniveau kan tolkes som udtryk for, at virksomhederne styres ud fra et mere langsigtet perspektiv med en prioritering af at holde kerneforretningen konkurrencedygtig og på teknologisk forkant. Meget høje investeringsniveauer kan dog også være udtryk for overinvestering, men dette synes ikke at være tilfældet generelt set, da der både er højere produktivitet og en meget høj overlevelsesrate for de demokratiske virksomheder.

Demokratiske virksomheder klarer sig godt i Danmark. De er stabile, har en høj produktivitet, et højt investeringsniveau, og så går de sjældent konkurs. Fra 2019 til sommeren 2021 er 0,1 % ud af de 18.605 demokratiske virksomheder i 2019 gået konkurs. Til sammenligning var der, ud af Danmarks cirka 800.000 virksomheder, 8474 (cirka 1%), der gik konkurs alene i 2019.

Erhvervsdemokrati er ikke en hæmsko for vækst og investeringer. Snarere tværtimod. Demokratiske virksomheder følger den positive produktivitetsudvikling i det danske erhvervsliv og investerer meget i egen virksomhed.

Analysen viser, at demokratiske virksomheder i Danmark holder et højt niveau af investeringer i eget produktionsapparat relativt til øvrige danske virksomheder. Et højt investeringsniveau er et væsentligt mål for mange demokratiske virksomheder, der opererer med en længere tidshorisont sammenlignet med andre virksomheder. Det sker, fordi et af formålene med demokratisk ejerskab er at videregive stabile forretninger. Niveauet afspejler ligeledes, at demokratiske virksomheder har fordele ved et øget fokus på at investere meget i deres produktionsapparater, fordi demokratiske virksomheder pga. ejerformen har sværere ved at få ekstern investeringskapital.

Udviklingen i produktivitet er ligeledes et væsentligt parameter for, i hvor høj grad dansk erhvervsliv skaber vækst og velstand i Danmark. Demokratiske virksomheder stod i perioden 2017, 2018 og 2019 for en gennemsnitligt højere produktivitet målt på resultat efter skat pr. årsværk (360.553 kr.) end øvrige virksomheder (305.365 kr.).

Figur 3: Nøgletal for demokratiske virksomheder

	Produktivitet (Resultat efter skat/årsværk)	Nettoinvesteringer/omsætning
Demokratiske virksomheder	360.553	5,2 %
Øvrige virksomheder	305.365	4,4 %

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 201. Anm: For at undgå diskretionering præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019. Anm: Produktivitet er målt som resultat efter skat pr. årsværk. Egenkapitalens forrentning er målt som ordinært resultat som andel af egenkapitalen (ROE).

Ser man på nettoinvesteringer relativt til omsætning, har demokratiske virksomheder i gennemsnit et højere investeringsniveau (5,2 %), end øvrige virksomheder (4,4 %). Især forbrugerdemokratierne og foreningsdemokratierne har et højt niveau af nettoinvesteringer på henholdsvis 8,5 % og 8,3 % af omsætningen, mens virksomhedsdemokratierne har et lavere niveau på 2,1 %. Målt ved nettoinvesteringer over aktiver ligger demokratiske virksomheders investeringsniveau også højt på 3,5 % relativt til 2,9 % blandt øvrige virksomheder.

Geografi

Erhvervsdemokratiet bidrager i de danske landdistrikter

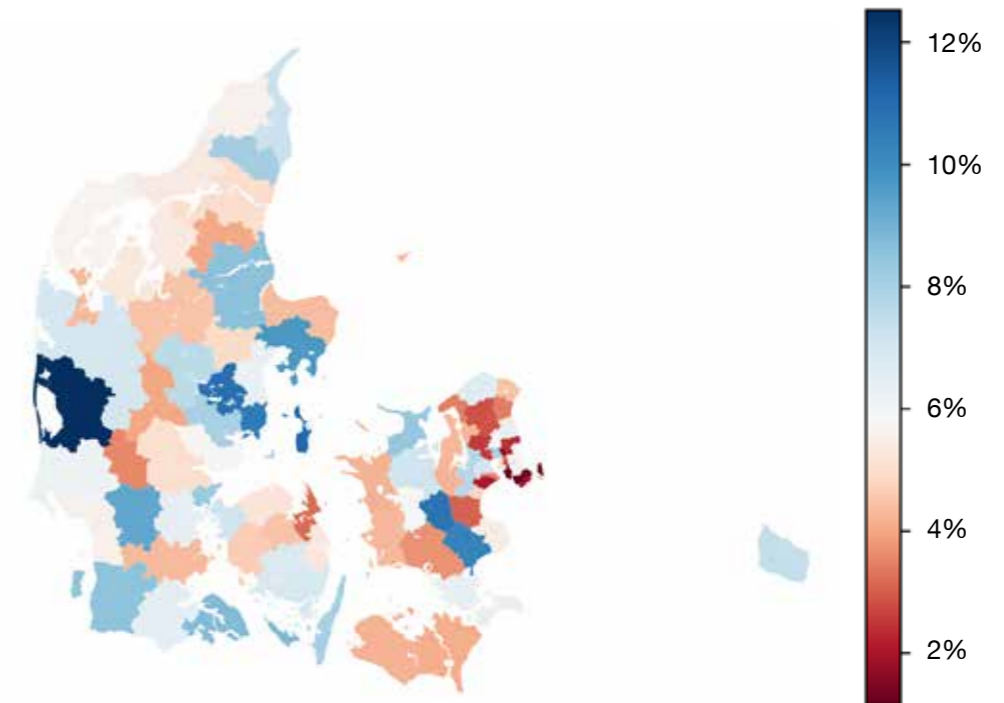
De danske landdistrikter har en lang og stolt tradition for at skabe forretning og forandring gennem demokratisk ejerskab i erhvervslivet. Andelsbevægelsen har siden 1800-tallet leveret svar på samtidens skiftende udfordringer ved at lade landmænd, medarbejdere, købmænd og forbrugere organisere sig i fællesskaber baseret på princippet om ét medlem - én stemme. Den enkelte stod svagt alene, når produkter skulle købes eller sælges. Men ved at gå sammen gennem demokratisk ejerskab i den lokale brugsforening, andelsmejeri, sparekasse eller vindmøllelaug blev det muligt at overkomme de kollektive udfordringer.

I rapporten Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark har de demokratiske virksomheder et betydeligt større aftryk på beskæftigelsen i landkommuner, sammenlignet med særligt bykommuner i omegnen af de store byer. Dertil kommer den vigtige infrastruktur, som de demokratiske virksomheder leverer til landområderne i form af adgang til fx lån, dagligvarehandel, forsyning og fibernet. I flere tilfælde er de demokratiske virksomheders tilbud en del af en langsigtet investeringsstrategi, som har fokus på at tage særlige hensyn for at skabe forretning i landdistriktsområderne.

Med andre ord: Erhvervsdemokratiet bidrager stærkt i landdistrikterne.

I figur 4 vises den geografiske fordeling af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder baseret på arbejdssteder. Blå farver indikerer at andelen af fuldtidsansatte er højere end landsgennemsnittet på 5,7 %, mens røde farver markerer det modsatte.

Figur 4: Andel årsværk i demokratiske virksomheder fordelt på kommuner i 2020

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (BFL) 2020. Kortet viser et tydeligt billede af, at erhvervsdemokratiske arbejdspladser er overrepræsenteret i landdistriktskommuner i forhold til bykommuner. Særligt er der en høj repræsentation af demokratisk erhverv i f.eks. Vestjylland, Sydjylland og Midtjylland.

Iværksætteri og virksomhedsopstart

Nye demokratiske virksomheder er en mangelvare

Vi har i Danmark brug for demokratiske virksomheder, desværre er antallet af nye demokratiske virksomheder relativt begrænset.

Rapporten Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark viser, at de nye demokratiske virksomheder, der blev oprettet i 2019, og som havde ansatte, udgør 0,6% af alle nyoprettede virksomheder med ansatte i 2019. Det er et niveau, der er væsentligt under demokratiske virksomheders andel af den samlede population af virksomheder i Danmark i dag⁵.

Fra 2019 til sommeren 2021 er der registreret 114 demokratiske virksomheder med ansatte. I 2019 alene oprettedes i alt 10.819 virksomheder med ansatte. Altså udgør de nyoprettede demokratiske virksomheder med ansatte i perioden 2019 til sommeren 2021 1,1% af alle nyoprettede virksomheder med ansatte i 2019 alene. Taget i betragtning at demokratiske

⁵ I forhold til denne opgørelse er et vigtigt forbehold, at nogle demokratiske virksomheder både er etableret og ophørt i perioden fra 2019 til medio 2021. I dette tilfælde er de ikke registreret i denne opgørelse. Det er derfor ikke muligt at lave en direkte sammenligning mellem disse tal og opgørelsen over demokratiske virksomheder i alt.

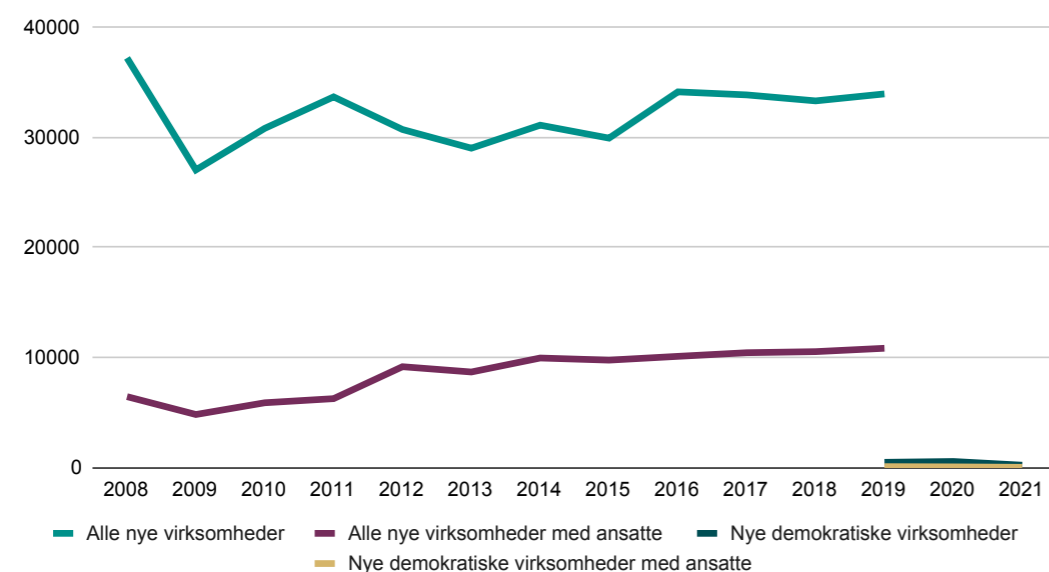
virksomheder udgør 2,7 % af alle reelt aktive virksomheder i Danmark og står for 9,1 % af omsætningen, fylder demokratiske virksomheder mindre blandt de nyoprettede virksomheder, end de gør blandt etablerede virksomheder.

Hvis demokratiske virksomheder fortsætter med at udgøre så lille en del af nye virksomheder, er der en risiko for, at de på lang sigt kommer til at udgøre mindre af det samlede antal virksomheder i Danmark. På grund af de meget få konkurer og nedlukninger af demokratiske virksomheder vil udviklingen – hvis den fortsætter – formentlig sætte sig i nye brancher, og danskerne vil derfor miste muligheden for at arbejde i og handle med demokratiske alternativer på områder såsom IT- og teknologivirksomheder.

I figur 5 kan man se antallet af nye virksomheder, og nye virksomheder med ansatte fra 2008 til 2019, samt nye demokratiske virksomheder og nye demokratiske virksomheder med ansatte fra 2019 til midten af 2021.

Figuren viser, at der hvert år dannes omkring 30.000 virksomheder, hvoraf kun ca. 5-10.000 har ansatte. På samme figur er afbilledet de demokratiske virksomheder, der blev dannet fra 2019 til 2021 og som fortsat eksisterede i sommeren 2021. Dette vises på to kurver, hvor én viser opgørelsen af samtlige nye demokratiske virksomheder, og én viser en særskilt opgørelse af de nye demokratiske virksomheder, der har ansatte i 2021.

Figur 5: Antal nye virksomheder i Danmark siden 2008

Kilde: Tænketanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021, og Danmarks Statistiks erhvervsdemografi. I 2021 medtages kun virksomheder oprettet før sommeren.

Udfordring

Erhvervsdemokrati skal i fokus - Danmark skal med på den internationale erhvervsdemokratiske bølge

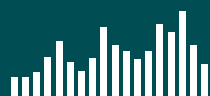
Selvom de demokratiske virksomheder er stabile, produktive og bidrager positivt til dansk økonomi, så er udviklingen i erhvervsdemokratiet i Danmark ikke blevet stimuleret på samme måde som i vores nabolande. Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark viser, at der ikke dannes så mange nye demokratiske virksomheder i Danmark som i andre lande⁶. Denne afkobling fra den positive udvikling i andre europæiske lande afspejler sig også i, at Danmark er et af de eneste lande uden udviklede strukturer for rådgivning, kapitalrejsning og anden infrastruktur til at understøtte væksten af nye demokratiske virksomheder. Den manglende udvikling eksisterer på trods af, at Danmark er ejet af danskerne i mere end en forstand. Danmark har næsten altid haft en økonomi karakteriseret ved virksomheder ejet bredt af borgerne, og derfor er erhvervsdemokrati ikke noget nyt i Danmark: Det er en naturlig del af vores historie.

Alligevel er kendskabet til erhvervsdemokrati og dets positive indvirkninger på økonomien og samfundet lavt. Undersøgelser viser, at blandt andet den unge generation kender ganske lidt til erhvervsdemokrati i Danmark på trods af, at de efterspørger virksomheder, der har andre mål for øje end maksimering af bundlinjen⁷. Dette har ført til misforståelser, fordomme og kritik af den demokratiske sektor i Danmark.

Sektoren har gennem historien vist, at den var i stand til at skabe omstilling til det bedre ud fra demokratiske principper og flere bundlinjer. Det er derfor sandsynligt, at virksomhedsformen også i fremtiden kan være særlig gunstig til at konfrontere nogle af de økonomiske, sociale og miljømæssige udfordringer, Danmark og verden står over for. Men det kræver, at Danmark også kommer med på resten af Europas erhvervsdemokratiske bølge, og at der opstår nye demokratiske virksomheder i de spirende sektorer i samfundet.

⁶ Hvid, H., Møller, J. L., & Ajslev, J. Z. N. (2020)

⁷ Deloitte (2018)

T Æ N K E T A N K E N

Demokratisk Erhverv

Læs mere og hent

Det erhvervsdemokratiske landskab
– En kortlægning af demokratiske
virksomheder i Danmark på

www.demokratiskerhverv.dk